

Αναδιφώντας το χθες (203)

Μια πρόταση προς τους κατά τόπους πολιτιστικούς συλλόγους: Μουσεία τοπικής ιστορίας στα παλιά διδακτήρια (1)

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

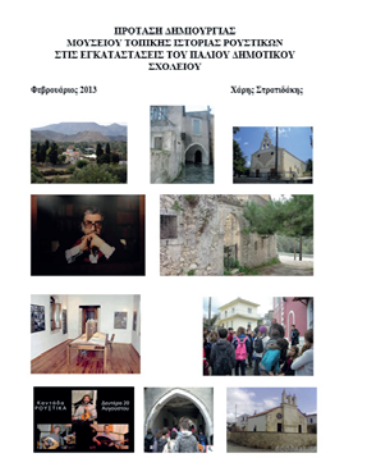
Πριν από πολλά χρόνια, το έτος 1996, είχα κάνει μια μελέτη κι εκδώσει ένα βιβλίο για τα διδακτήρια των κλειστών σχολείων του Ρεθύμνου, που την εποχή εκείνη είχαν φτάσει τα 120. Στη συνέχεια μέσω του τοπικού τύπου έκανα σειρά δημοσιευμάτων με προτάσεις για την αξιοποίησή τους, αφού τα περισσότερα είχαν εγκαταλειφθεί στη φθορά του χρόνου κι των παιδιών, που έσπαζαν τα τζάμια τους και λεηλατούσαν το εσωτερικό τους. Οι προτάσεις μου είχαν τον κοινό παρονομαστή ότι οι χρήσεις αυτές όφειλαν να είναι πολιτισμικές. Τα επόμενα χρόνια επικράτησε η τάση, που εξακολουθεί μέχρι σήμερα, να μετατρέπονται, πλην τιμητικών εξαιρέσεων, σε εντευκτήρια των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων, σε χώρους αποθήκευσης των τραπέζοκαθισμάτων που χρησιμοποιούν στις καλοκαιρινές υπαίθριες χοροεπιδείξεις τους και, μερικές φορές, σε χώρους συνεστιάσεων.

Χωρίς να θέλω να υποτιμήσω τον ρόλο των χοροεπιδείξεων στη διατήρηση των δεσμών των τοπικών κοινωνιών ή κι εκείνων της απλής καφενεϊκής λειτουργίας, που λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος των αποδεδειγμένων από πληθυσμό χωριών, εξακολουθώ να πιστεύω ότι στα επιφανή αυτά κτήρια των χωριών αξίζει καλύτερη τύχη. Μια τέτοια είχα επιχειρήσει να προσδώσω με τους Λαγκιανούς στο διδακτήριο του χωριού τους, προσπάθεια που όμως είχε περιορισμένη συνέχεια. Μια δεύτερη - και τελευταία φοβάμαι - προσπάθεια ήταν με τους Ρουστικιανούς, οι οποίοι είχαν ξεκινήσει με πολύ κέφι και προθυμότητες. Παρότι η υλοποίησή της ναυάγησε, για λόγους που δεν είναι του παρόντος, η πρόταση που είχα υποβάλλει για Μουσείο Τοπικής Ιστορίας, πιστεύω ότι δεν έχει χάσει την αξία της.

Διευκρινίζω προκαταβολικά ότι δεν μιλώ για εκθέσεις λαογραφικών αντικειμένων, όσο κι αν κι αυτές έχουν το ενδιαφέρον τους. Όμως τέτοιες προσφέρουν και μερικές απλές ταβέρνες, με κάποια υφαντά, έναν βωλόσυρο και μερικά πιθάρια. Η πρότασή μου έχει να κάνει με μικρά μουσεία, στα οποία ο επισκέπτης θα βρίσκει όχι μόνο τα υλικά αντικείμενα της καθημερινής ζωής του παρελθόντος, αλλά, περισσότερο, τους ανθρώπους που τη ζούσαν, με τις εργασίες τους, τη θρησκευτική τους ζωή, την εκπαίδευσή τους, την τοπική ιστορία τους, τις προσωπικότητες που αναδείχθηκαν στον τόπο και τα οικογενειακά δέντρα. Όλα αυτά ασφαλώς θέλουν δουλειά για να εντοπιστούν κι όχι μικρότερη για να παρουσιαστούν και να μείνουν αξιοσημείωτα. Μόνο όμως έτσι μπορεί το περιεχόμενο των διδακτηρίων να έχει ενδιαφέρον για τον επισκέπτη ενός χωριού.

Σ' αυτή την περίπτωση δεν θα διατάσει να βάλει το χέρι στην τσέπη και να δώσει ένα λογικό αντίτιμο, το οποίο αθροίζόμενο να μπορεί να προσφέρει κατάλληλες συνθήκες φύλαξης στα εκθέματα, συντήρηση του κτηρίου και πιθανόν επέκτασή του. Μπορεί επίσης τα μικρά αυτά μουσεία να προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα, για σχολεία, ΚΑΠΗ, συλλόγους κ.λπ. και να εξασφαλίζουν ένα συμπληρωματικό έσοδο για τους εμπυχωτές τους. Αρκεί το περιεχόμενό τους να είναι ενδιαφέρον και να παρουσιάζεται με κατάλληλο τρόπο. Διαφορετικά ο επισκέπτης δεν θα πλησιάσει, αφού μάλιστα έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί σε κοντινή απόσταση εξαιρετικά λαογραφικά μουσεία (Ρεθύμνου, Βώρων κ.ά) και συλλογές (Αμνάτου, Αργυρούπολης, Υφαντικής Μελάμπων κ.ά.). Παρακάτω παραθέτω το πρώτο μέρος της μελέτης που είχα προσφέρει στους Ρουστικιανούς, με βάση την οποία διατύπωνα μια υλοποιήσιμη πρόταση.

Α. Υπάρχουσες πολιτιστικές υποδομές στο χωριό **1. Πνευματικό - Πολιτιστικό Κέντρο** Ανέστης και Μανόλης Αναγνωστάκης (εικόνα). Στεγάζεται στο σπίτι της οικογένειας Αναγνωστάκη, το οποίο δωρήθηκε στην κοινότητα των Ρουστικών από τον ίδιο τον ποιητή. Εκτίθενται συλλογές από τη ζωή και το έργο του. Ανοιχτό κατόπιν αιτήματος. **2. Μουσείο** Ελληνικής Παραδοσιακής Φορεσιάς **Κ. και Α. Φραγκιαδάκη**. Σε χώρο 11 στρεμμάτων αναπτύσσονται το κυρίως Μουσείο, εκκλησία, αλώνι του έτους 1843, πετρόκτιστα κτήρια «ρακιδιού» και «χαρκιδιού», προσομοίωση παραδοσιακού κρητικού σπιτιού, καφενείο και ταβέρνα. Ανοιχτό την καλοκαιρινή περίοδο.

3. Εκκλησιαστικό Μουσείο (εικόνα). Στη μουσική συλλογή εκτίθενται εικόνες από το παλιό τέμπλο του ναού του Αγίου Χαράλαμπος και του Μιχαήλ Αρχάγγελου, χρυσοκέντητος επιτάφιος, ιερατικά σκεύη και άμφια και λειτουργικά βιβλία. Είναι δημιουργήματα του δασκάλου Γεωργίου Βαρούχα και ανοίγει σπανιότατα. **4. Αίθουσα Πολιτιστικού Συλλόγου**. Αίθουσα με παραχώρηση χρήσης από ιδιώτη, στην κεντρική πλατεία. Ανοίγει για την πραγματοποίηση συνεδριάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου του Πολιτιστικού Συλλόγου και ευκαιριακά για υποστηρίξει εκδηλώσεων (καντάδα κ.α.). **5. Διδακτήριο**. Έχει παραχωρηθεί στον Πολιτιστικό Σύλλογο και διατηρείται σε άριστη κατάσταση (πλην του περιβάλλου). Δεν ανοίγει, γιατί προς το παρόν δεν έχει χρήση. Η ανά χείρας πρόταση έχει να κάνει με την επανενεργοποίησή του με νέα χρήση, ως Μουσείου Τοπικής Ιστορίας Ρουστικών.

Β. Χώροι πολιτισμικού και φυσικού ενδιαφέροντος **1. Οικισμός Ρουστικών**. Ο οικισμός βρίσκεται 21 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του Ρεθύμνου, αναπτύσσεται σε μέσο υψόμετρο 290 μέτρων και είναι χτισμένος στους πρόποδες του λόφου Άμπελος. Έχει κηρυχθεί παραδοσιακός οικισμός μέσης πολιτιστικής αξίας, κατηγορία II (ΦΕΚ Δ 728/1995) και αποτελεί από μόνος του ένα υπαίθριο μουσείο. Λίγες νεότερες επεμβάσεις αλλοιώνουν ελαφρά τον χαρακτήρα του. **2. Μονή Προφήτη Ηλία**. Η Μονή είναι χτισμένη με την τυπική φρουριακή αρχιτεκτονική. Στο χώρο της αυλής δεσπόζει τρικλιτή βασιλική με τρούλο. Το κωδωνοστάσιο της μονής αποτελεί ένα από τα ελάχιστα διασωζόμενα βενετσιάνικα στην Κρήτη και μάλιστα με οικόσημο. Γύρω από την αυλή αναπτύσσονται τα κελιά των μοναχών, τράπεζα και ημιτελής ξενώνας. Διαφυλάσσονται σημαντικά κειμήλια, όπως ιερά σκεύη, άμφια, ευαγγέλια, σταυροί, λείψανα Αγίων, χρυσοκέντητος Επιτάφιος, βιβλία από το 1640 και χειρόγραφα από το 1620.

3. Άλλα εκκλησιαστικά μνημεία. Τα Ρουστικά διαθέτουν 20 τουλάχιστον εκκλησίες και ξωκλήσια. 1. Αγία Παρασκευή (σηπλαιώδης) 2. Αγία Φωτεινή (ερεπιωμένη) 3. Άγιο Πνεύμα 4. Άγιο Ασύματοι 5. Άγιος Αντώνιος (ερεπιωμένος) 6. Άγιος Αντώνιος (σηπλαιώδης) 7. Άγιος Γεώργιος 8. Άγιος Δημήτριος 9. Άγιος Ιωάννης 10. Άγιος Ιωάννης ο Μυρωδής 11. Άγιος Κύριλλος (σηπλαιώδης) 12. Άγιος Νικόλαος 13. Άγιος Παύλος (σηπλαιώδης) 14. Άγιος Σπυριδών (σηπλαιώδης) 15. Άγιος Χαράλαμπος (δίκλιτη) 16. Μεταμόρφωση Σωτήρα 17. Παναγία η Λιβαδιώτισσα (δίκλιτη, τοιχογραφίες 1381-82) 18. Παναγία Κερά 19. Τίμιος Σταυρός (σηπλαιώδης) 20. Χριστός (παλιότερα νεκροταφειακός). Οι εκκλησίες μαζί με την Μονή Προφήτη Ηλία σηματοδοτούν ισχυρό παλιότερο μοναστικό βίο και μπορούν να αποτελέσουν το αντικείμενο διαδρομών με τον ενδεικτικό τίτλο «Οι δρόμοι της πίστης των Ρουστικών», που να υποστηρίζονται από σχετικές επιγραφές.

4. Ελαιοτριβείο. Ένα αξιόλογο ελαιοτριβείο στο εσωτερικό του χωριού οδεύει προς την ολοκλήρωση των εργασιών αναστήλωσής του. **5. Σεράγιο** (εικόνα). Αποτελεί το εντυπωσιακότερο οικοδόμημα του χωριού, παλιό βενετσιάνικο μέγαρο, με εξαιρετικής τέχνης θύρωμα, που επί οθωμανικής κατοχής μετατράπηκε σε κονάκι. Είναι επισκέψιμο μόνο εξωτερικά. **6. Φαράγγι και εκκλησία Αγίου Αντωνίου**. Στα όρια των Ρουστικών με την Παλαιίμνο αναπτύσσεται ένα αλώβητο φυσικό περιβάλλον, με μεκίτη βλάστηση (κωνοφόρα, αειθαλή κ.α.). Την περιοχική κοσμήει το σπήλαιο του Αγίου Αντωνίου. **7. Κρήνη Φραγκίσκου Μπαρότσι**. Στη λαγκαδιά μεταξύ του χωριού και του Αγίου Κωνσταντίνου, στην τοποθεσία «Μπουτσουανάρι», διασώζονται λείψανα της κρήνης Μπαρότσι. Μπορεί να γίνει επισκέψιμο με απομάκρυνση των εκεί εκχυνόμενων λυμάτων.

Γ. Υποστηρικτικές υποδομές **1. Χώροι υγιεινής**. Τόσο το Πνευματικό-Πολιτιστικό Κέντρο Ανέστης και Μανόλης Αναγνωστάκης όσο και το Μουσείο Ελληνικής Παραδοσιακής Φορεσιάς αλλά και η αίθουσα του Πολιτιστικού Συλλόγου και το Διδακτήριο του Σχολείου διαθέτουν ευπρεπείς χώρους υγιεινής. **2. Ρακοκάζανο**. Κατά τη φθινόπωρο λειτουργεί μεγάλο καζάνι τσικουδιάς απέναντι από το γήπεδο των Ρουστικών, επισκέψιμο για το κοινό. **3. Τυροκομείο**. Εντός του οικισμού λειτουργεί τυροκομείο, επίσης επισκέψιμο για το κοινό. **4. Ταβέρνα**. Η ταβέρνα του οικισμού διαθέτει συλλογή λαογραφικών αντικειμένων που εκτίθεται αναρτημένα στους τοίχους του οικήματός της. **5. Κατάστημα αναμνηστικών**. Στην Κάτω Πλατεία, σε όμορφο κτήριο, λειτουργεί ένα λιτό τουριστικό κατάστημα. **6. Καφενεία**. Στα Ρουστικά λειτουργούν σε μόνιμη βάση καφενεία, ένα από τα οποία παρουσιάζει ενδιαφέρον σε αισθητική.

Δ. Πρόταση δημιουργίας Μουσείου Τοπικής Ιστορίας Το διδακτήριο απαρτίζεται: 1. Από δύο αίθουσες μεγάλων διαστάσεων (πρώην αίθουσες διδασκαλίας) 2. Από δύο μικρότερες αίθουσες (χώρος υποδοχής και γραφείο δασκάλων). 3. Από τα εξαρτήματά του διασώζονται: α. Μεγάλη βιβλιοθήκη

β. Μουσείο Ιστορίας γ. Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο ή άλλων παρεμφερή. Θα απαρτίζεται κατ' ανάγκη από τις υπάρχουσες τέσσερις αίθουσες, συμπληρούμενες από την πέμπτη υπάρχουσα του Εκκλησιαστικού Μουσείου (η οποία όμως θα πρέπει να καταστεί επισκέψιμη).

Το Σχολικό Αρχείο, μαζί με το Εκκλησιαστικό, το Μοναστηριακό και κάποια παλιότερα (του Δήμου Ρουστικών και των συμβολαιογράφων, τα οποία θα πρέπει να εντοπιστούν) αποτελούν τα μόνα αρχεία τα οποία μπορούν να εμπλουτίσουν την μέχρι σήμερα βιβλιογραφία, τα τρία κυριότερα έργα της οποίας αναφέρονται στο τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης. Το προτεινόμενο μουσείο μπορεί να φέρει τους τίτλους: **α. Μουσείο Τοπικής Ιστορίας β. Μουσείο Ιστορίας γ. Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο** ή άλλων παρεμφερή. Θα απαρτίζεται κατ' ανάγκη από τις υπάρχουσες τέσσερις αίθουσες, συμπληρούμενες από την πέμπτη υπάρχουσα του Εκκλησιαστικού Μουσείου (η οποία όμως θα πρέπει να καταστεί επισκέψιμη).

Επισκεφθείτε τη Συλλογή Ρουστικών

Παρ' ότι η πρόταση δεν ευδοχώθηκε, το διδακτήριο στεγάζει σήμερα αρκετά αντικείμενα, μεταξύ των οποίων σημαντικότερα είναι τα εκπαιδευτικά, της συλλογής Ζαμπετάκη και νεότερα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι εικόνες ηρώων του 1821 (οι οποίες κατά το περασμένο επετειακό έτος θα μπορούσαν να έχουν συγκροτήσει μια ενδιαφέρουσα έκθεση). Η ανακίνηση του κτηρίου πραγματοποιήθηκε από τον τοπικό Πολιτιστικό Σύλλογο, με την ευγενική συνδρομή ομογενούς στην Αμερική. Η συντήρηση και το στήσιμο των εκθεμάτων προσφέρθηκε από τον χωριανό Στέλιο Σπιταδάκη, με τη συμπαράσταση του Πολιτιστικού Συλλόγου. Οπωσδήποτε η αρχή έχει γίνει κι αξίζει να την ενισχύσουμε!

